

AFFON Tèrmar

Mario Rigoni Stern

AFFON Tèrmar

Mario Rigoni Stern

Übersetzt von
Andrea Nicolussi Golo

Pinn pildar von
Adriano Siesser

*Kulturinstitut Lusérn
Istituto Cimbro di Luserna*

gearn zuargètt vo / su gentile concessione di

Giulio Einaudi editore S.p.A

Mario Rigoni Stern, *Osteria di confine, in Sentieri sotto la neve*, Einaudi, 1998, p. 57-61

ISBN 978-88-95386-08-9

© 2017 - Kulturinstitut Lusérn / Istituto Cimbri Luserna

Grafik prodjèkt un drukh
Publistampa Arti grafiche - Pèrsan / Pergine

Prefazione

Tradurre un racconto di Mario Rigoni Stern in cimbro è non solo un omaggio, ma un'autentica dimostrazione di affetto e di rispetto per la lingua e la cultura cimbra, oltre che per lo scrittore dell'Altopiano.

La scelta di partire con “Storia di Tönle” per poi proseguire con “Osteria di confine” è una scelta guidata, o meglio ancora suggerita dallo stesso protagonista della Storia che ritorna come comparsa in questo breve racconto. Andrea Nicolussi Gollo lo ha intuito e ha seguito il suggerimento con consapevolezza mettendo il suo talento al servizio di Tönle Bintarn “contrabbandiere di lingue e di culture”, come sottolinea il titolo che abbiamo scelto per la nostra chiacchierata nell'ambito del ciclo di incontri “Parole Alte” a Bosco Chiesanuova in occasione del Film Festival della Lessinia (FFDL 2017). Quello stesso contrabbandiere che in questo cameo di Mario Rigoni Stern mette a tacere i “grandi della storia” con le parole di chi la devastazione della guerra l'ha subita da entrambi gli schieramenti, quello italiano e quello austro-ungarico.

L'osteria di confine, come Tönle, si trova all'intersezione di due mondi, li collega (*in bege boda... hatt gepuntet in Veneto pinn Tiról*) e dialoga con entrambi. Conosco il luogo del racconto, mi ci ha portato Andrea, con Gildo, dopo una delle nostre sfiancanti interviste per raccogliere informazioni e “giudizi di grammaticalità” sulle strutture sintattiche della lingua cimbra. Dopo aver pranzato nella stanza del camino

(Pult un khes un an slunt boi, baz vo åndarz?!) ho detto ad Andrea che quel luogo mi risultava familiare, sembrava che mi volesse parlare. “Certo, Mario Rigoni Stern ci ha dedicato un racconto, non lo conosci?”. No, non lo conoscevo, Andrea, ma l’ho cercato e letto il giorno seguente. E quando ti ho chiesto se avevi pensato di tradurlo in cimbro per proseguire sulla strada iniziata con la Storia di Tönle mi hai risposto che sì, ci avevi già pensato, la traduzione era quasi pronta, ma andava ripresa e ultimata.

Eccolo qua il risultato, uno splendido regalo di Natale per l’intera comunità cimbra che trova in Mario Rigoni Stern un indiscusso punto di riferimento culturale e... nuovo prezioso materiale di lavoro per la folta schiera degli studiosi e appassionati di lingua cimbra!

Alessandra Tomaselli
(Docente di Linguistica Tedesca,
Università degli Studi di Verona)

Affon Tèrmar

'Z haus iz auz nå in bege boda, sidar dise djar, hatt gepuntet in Veneto pinn Tiról; in da sèll zait dar staige iz gestânt au atz halbe dar lait, untar in balt vodar khirch un, tortemitt puachan un vaüchtn, izzar gânt sin nidar züntrest in tal. Sèmm, dar pach boda abeizkhent von Fontanü hatt geloft pittnândar pinn sèll boda abeizkhent von Manètschan; vo da vort, dar staige iz gânt vürsnen inn pa tal tortemitt in beldar un dena au pan hoachan etzan, sin aftz Djoch boda hatt gevüart auz in Tiról. Pinn djarhundart dar staige iz khent z'soina a bege vor di mülln un in di zait vodar pesta, 'z djar 1631, sèmm boda est izta 'z Birthaus izta khent augemacht a hütt pitt höltzar vor di dökhtür boda hãm gemocht kontrolàrn alle di sèlln boda hãm geböllt khemmen iar ka üs. Spetar, hërta pitt gepenkhate höltzar, izta khent augemacht 'z Birthaus zo geba herbege in laüt boda soin gânt hintar un vür. Ettlane djar darnå balda di höltzar hãm ågeheft zo darvaula – ma sait gest in di zait vodar frantzesegen rivolutziong un iz gest ummana von lestn arbatn vodar *Hòoga Vüüronghe dar Siban Komàüne* – 'z haus iz khent vornaügart un augemacht pitt khnott.

Di bintadar soin hërta gest gântz lång alóra o, un zbisnen in bintmånat un di Oastarn dar birt un soi famildja soin gekheart bidrumm in lånt auzzotraiba da letz zait. Geschafft vodar *Vüüronghe*, un geschribet in di briavan, balma vortsaitkhent hattma hërta geschöllt lazzan offe a khåmmar drinn pitt holtz un stroa genumma zo übarleba un di tür hatt getarft

soin gespèrrt lai vo aft auzante pittnan vèllele au hoach zoa azta dar snea nèt untarvångz, asó berdasan hatt gehatt mengl hatt gemak hèrta vennen tschèrm.

'Z iz sa gest vürkhent inan stroach, nèt pròpio da, ma bintsche bait, azta drai mánnen in khearan bidrumm von Khoasarraich sain khent darbischt von schaüla bèttar, bint un snea azpe nebl, un sain gestorbet vo vrost untar inar skaff. 'Z Birthaus hatt o gètt herbege in a paran armen auzlendar boda, zo geba z'èzza in khindar khlumma, hatt nèt gemak stian nå dar ledje von mánnen. Asó iz vürkhent in an ünsarn paeså, *Nåne Prussia* håmsen gerüaft, boda, auz in Tirol, nå de bege zo kheara dahuam, zoa nèt z'zera daz bintsche gèlt bodar hatt gehatt higelekk, hatt gestolt a snit spèkh gehenk auzzalt inan geschèft un darzuar, in kanan pekh, hattaren genump zboa pröatla un iz vortkhent åna z'zala; asó 'z djar 1855, atz drai von hoachnach – 'z iz gest in an mitta – izta khent auzgètt a briauf von pintarn vo Vièna boda khütt ke dar ünsar paeså tarft soin gepòkht un inngekhacht, ombromm dar hatt gestolt. Affon briauf izzar darkhennt asó: «vo 25 djar, normål hoach, pittnan pumblatn mustatz, grisate oang, pittnar khlumman nas, a groazez maul, sbartze har. Affon tschenk schinkh hattar a masl vonan altn zèrr».

In di zaitn von österraichege Khoasarraich pan sèll bege saitma gánt hintar un vür åna azta niamat habe gehatt nicht zo khöda. Ma saitze gelekk in bege her vo baite lentar un iz gest genumma nåhåm 'z libarle boda hatt auzgelatt dar Kapitå von distrikt, boda iz gánt guat vor in gántz Khoasarraich, vor 'z Taütschlånt un vor di Svaitz.

Di sachandar soin gebèkslt von djar 1866 vort, ombromm lai bintsche betar vür von Birthaus håmsa augelekk da nåüge grentz nå in konfi von zboa kamoünder nidar nåmp, un aft

ummana un aft da åndar sait vodar grentz hånssa augemacht a djendarmerì.

Di lèrchan üasan boda hån gevüart 'z bazzar sin kan Birt-haus soinn khent auzgebèkslt pitt aisrane; 'z izta insinamai khent augemacht a troge pitt botümm zo trenkha di ross boda hån gezoget gehültz, ma 'z hånnda gemak trinkhan di sèlln boda di stång hebat geböllt haltn bait o.

Pinn gianan von djar, nå azpe da iz gest khent auzgemacht von kamoünder vo da, un zuargètt von haoachan, dar bege vor di mülln iz khent a djüstar bege un pan summar a internatzionàlege karòtz, boda hatt getrakk post un laüt, iz gânt hintar un vür alle bochan un asó hattze gepuntet zboa lentar getoalt vodar grentz, ma boda hån gehatt pittnånder ettlane etzan un beldar.

In di schümman herbesttang, baldase dar balt rüstet pitt tausankh varm, in ditza BIRTHAUS soinnse gevuntet pittnånder di hearn boda soinn khent auvar vo Venezia, vo Padua odar vo Vicenza pinn sèlln boda hersoinkhent vo Vièna, Salzburg odar – abe vo – Merån. Da hån någehatt hunt, khöch un diannar; da soinen någeloft ummaz pinn åndar berda trakk pezzarz geèzza un güatarn boi. Abas hånssa geèzzt un getrunkht, pipart zigàrn Virginia sin spet in di nacht, dena soinnsa gânt z'slava, ber in di viar khåmmarn von BIRTHAUS, ber in di sèlln vodar djendarmerì, boda vor di sèlln tang soinn khent schümma gelüftet un izta khent augepettet pitt nåüge saubre lailechar; di belesan soinn gânt kan österraichan un di österraichan kan belesan. Mòrgas soinnsa augestånt no vor in takh, da hån getrunkht a kikkera vlaischbröde un a pudele pråmpoi gesotzt ume in ovan boda drinn hatt geprunnt a schümma lustegez vaür, un dòpo in *Weidmannsheil* soinnsa gânt a katz.

In di earstn djar von ünsar djarhundart, siänka azta di govèrne hãm gehatt untarschribet di Draifach Pintum, aft ummana un aft d'andar hãmसा ågeheft auzomacha fört pitt bötümm drau pitt aisrane kuppln vor di kanü, da hãm gemacht näüge beng vor da sber artilleri un inngegrabet in di krötz tiave stöll zo geba herbege in soldàn un vorz schiazpulvar. Inzenìarn un djenerél hãm draugeschauget afte arbat vo hundartar mätten. Balda da internatzionalege karòtz iz gerift zo giana übar di grentze soinda augesotzt zboa djandarme boda hãm gezoget di koltrìn zoa azta niamat mage seng di sèlln groazan arbatn boda soin gest drumauz zo khemma vürsnen. An lestn atz 28 von höbiat von djar 1914 hatta auzgeprocht dar Groaz Kriage.

In sèll herbest in BIRTHAUS soinda zuargerift hundartar un hundartar auzlendar boda soin gekheart bidrumm von Khoasarraich, da soinse augehaltet z'èzza an pjatto ministrù pitt zboa snitn pult, zo trinkha an halm litro boi un dena soinsa gânt vürsnen zuar huam. Da hãm aukontart ke di Krupp hãm gehatt hergestèllt sött groaze kanü un ke da soin gelänk z'schiaza granàttn vo simm quintél bait insinamai draitzekh kilòmetre; ke dar khoasar un soine djenérel hãm gehatt an armé boda niamat hettat gemak mèkkn, ma ke dar Zar Nicola o hatt gehatt mildjü soldàn. Un no, hãmसा aukontart, ke di österraichan un di taütschan soinse gevörtet azta di belesan tradìrn di Pintum. Ma bia hettansa gemak khempfan kontra in sèlln boden hãm gètt arbat? Zo khödaz djüst iz gest a gântzez *ramloch* – a gântzar durchanândar – asó apze da tüan di rem ume di èstar her.

Vor da earst bötta in soi lãngez lem 'z BIRTHAUS in sèll bintar iz offegestânt. A par kompanji vo alpìn soinse gest gezèltet

auz nå dar grentz un a tiabas a bòtta, benn ummana trupp, benn da åndar pitt soin untarufitzìarn soin khent eppaz zo le- ga ka Maul. Di österraichan, anvétze, hãm gehatt geschikht di ståndschützen afte hüglñ sèmm obar un in di hotarn tang voll sunn, vonar sait aft d'åndar, belese un österraichege soinese gegrüazt un gespöttlt ummaz pinn åndar. In långez von djar 1915 però, di sachandar hãm ågeheft zo bèksla, di hoachan hãm geschafft auzohöara zo grüaza un zo spöttla. In di fört hãmसा studjar di lântkartn, di kanü untar in kupplñ soin khent geputzt, geölt un gesalbet; hërta mearar saitmase bo- roatet åzograiva. Dar birt un soi famildja soin khent vortge- schikht un 'z haus iz khent vürgevånk von soldån. Dar djene- rål boda hatt geschafft da sèll toal von front izzen gemacht aumachan, ar a bege von schüzz von kanü, a djüsta villa pitt höltzar un hattze getoaft: Pinetta, furse zo gedenkha a para Giuseppina bodar hatt gehatt gelatt ka haus nidar in di ebene, drinn in disa villa hattaren gemacht leng allz bazta iz gânt gu- at z'stiana dèstar, insinamai in bidet.

Atz 24 von madjo von djar 1914 di viare mòrgas in earst li- acht von takh, dar earst stroach von kanü geschozzt von förte Verena hattaz gemacht inntretn in kriage kontra in Öster- raich-Ungarn.

Ploaz mårnen un hundartar tausankhtar tonelade vo ma- tardjeldar soin pasårt vorå in Birthaus. Tage vor tage åndre stòrdje soin gânt zo haüvrise au afte sèlln von vorgånntatn djarhundart.

Sin vor a zen djar soinda no zuargerift vo bait sött alte he- arn; da hãm gelatt di aute boda dise djar iztada gest di djen- darmerì un, abenemmanten in huat soinsa inngetretet in birthaus sovl biz berat gest a khirch. Verte zo trinkha an kafè

håmsa gevorst in birt zo maga gian au in da obar khåmmar. Sèmm soinsase gesotzt danidar afte vlekhan un soin gestânt vest vest sovl bisa hettatn gepetet, åna zo reda. Balsa soin gekheart aft untar z'èzza, håmsa gehatt di oang nazz von zeacharn. Dar birt vor se hatt boroatet er sèlbart in tisch nâmp in ovan un hatten gezüntet 'z vaür siânka azta nèt berat gest menzl. Da hãm geèzst khödante lai bintsche börtar laise aztase niamat hörar. Vorsa soin gekheart bidrumm in soine lentar soinsa gånt au in balt hintar in Birthaus. Ma vo djar in djar dise altn hearn soin khent hërta mindar; sin azta niamat mear iz zuargerift.

Haüt o, azpe 'z iz vürkhent dise djar, in di lãngen bintarmãnat 'z Birthaus steat gespèrrt un stille. Dar snea, di groazan aizöckl affon kròtz auz nå in bege, di nècht boda nia auhöarn un di sunn boda glòstart lai in hoachnach, un vor bintsche minùtt n zöbrest in pèrge pinn schümma nãm boda asó hatt gevallt in Robert Musil, machan von sèll Birthaus an luak auz ar a bege, vort bait, sovl azpe dartrunkht inarn åndarn zait. Dar birt, azpe hërta, un azpe da iz geschribet in di briavan vordar *Vüüronghe*, vordar auspèrrt di tür lazst nâmp in ovan an schümman hauf durrez holtz. Sa di earstn von bimmat niamat haltetze nemear au, ne turìstn ne åndre. Abas zboa manèkkar un dar schaltàr rastnse un trinkhan an halm litro boi, ma da gian lai vort bahemme, ombromm 'z nachtet palle. Au hoach boda auhöart dar balt un hevanda å di kampign vallta dar snea un dar pèrge machtze bill un fremme.

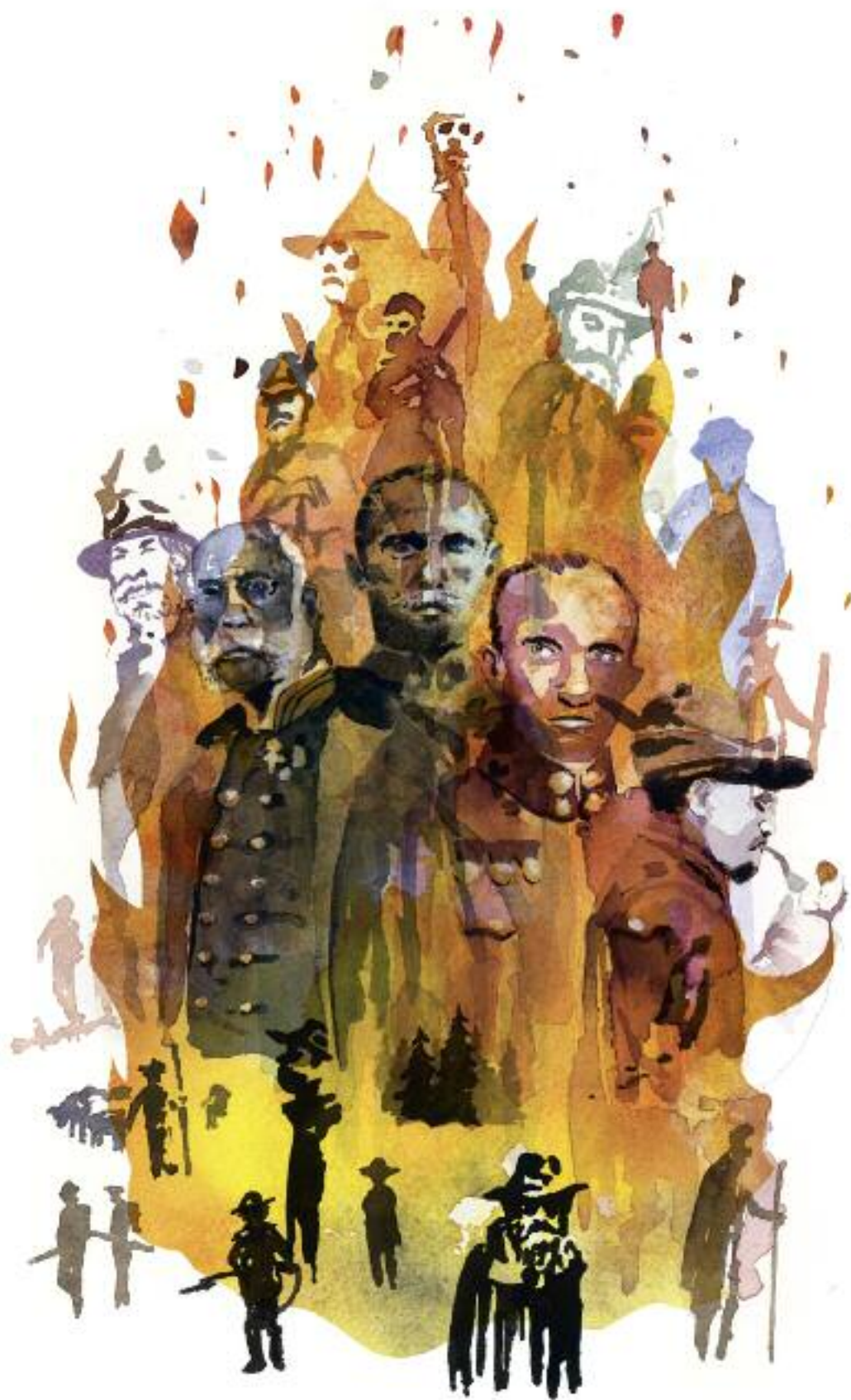
In lest tage boz offe iz, 'z baibe von birt richtet her di kareng ume in ovan, affon tisch lekkz di lantern pitt petròldjo, a skattl formenént, a par bòtzan boi, ummana vo prãmpoi, a

zümmele biskòttaratz proat un an khail altn khes. Asó hattz gesek tüan dar sbigarmuatar balz iz khent auvar dà da earst bòtta in långez von djar'45 djüsto gemechlt. «'Z iz vor di gai-star bodase kemmen zo bokhenna in haus – hattzen gehatt khött – du barstze bol hãm gebarnt du o. Da tüan nicht let-zez».

Dar birt, antánto azta 'z baibe autischt vor berda zuarkhint in di bintarnècht, geat nã azta ja di vestadar un di lükhar sain schümma gespèrrt auzzohalta di bèttadar, dar schauget azta 'z vaür in di khuchl saibe darlescht garècht, azta di tum von bazzar sain ler. Bi allz stille 'z iz est! 'Z iz disar dar momént boda dar balt umenumm lazzt hörar in atn von bint boda schüttlt di raisar paitante in snea.

Da sèll nacht balda dar birt un soi baibe bartn hãm gelatt 'z Birthaus, vodar groazan tetsch abe, von lern khåmmarn, von koridör, ma von beng boda zuarkhemmen vo bait o, di gaistar bartnse vennen alle vorã in ovan – hërta dar gelaichege sidar djarhundart, daz uantzege boda iz gestãnt in gãntz dòpo kriagar un vaürdar – sèmm boda prinnt 'z vaür boda nia abegeat; asó azpeda nèt abegeat dar petròldjo boda prinnt in di lantern un dar boi un dar prãmpoi, 'z proat un dar khes.

Afte kareng pitt holtz pinn sitz inngeflèchtet pitt stroa bartase sitzan daz earst boda zuarrift nãmp in vaür. Asó makz auzvalln azta dar fèltmaraschiàll, baron Franz Conrad von Hötzendorf sitz afte platt von ovan un dar tragar Tönle afta dèstar karege, azta dar Musil stea zovuazan augeluant in gesetz pitt marmar, dar djeneràl Luigi Cadorna nidar nãmp in Tönle un dar Barba Matìo, asó lai ombromm dar iz gebont un hattz gearn, stea nã in vaür un soìn pippele. Da bartn ren von lem boda iz vorgãntt, vo allz daz sèll boda iz vürkhent vo gro-

az un vo khlumma un no, vo vil ändre sachandarn. Alle, ber mearar ber mindar, hãm gehatt zo tüana pitt disan Birthaus afte grentze.

An abas barta zuarrivan dar graf Pula Dolfin zo reda vo baldar iz gânt a katzä au in Nòrt Pòl; inan ändarn bartz soin dar partidjä Brocca zo kontàra, ombromm un bia, dar hatt vendikàrt in vatar getöatet afte tür von haus von fatzìstn; dar Nello o boda hatt gemacht in khesrar au in Ekk bill khön vo etzan, khüa un khes. An abas dar Tan bart tautn pinn schaltàr übar bia dar böllat seng geredjart di beldar boda åhevan zo machase kartza folkat. Alle dise schetn bartn kontàrn von vorgännatn sachandar un von sèlln vo haüt.

«Vo miar auz – barta khön an abas 'z Tönle in Vittorio Emanuele un in Franz von Habsburg – hattar gevelt åzogebanaz kriage. Saitar nèt gest nevan? Un baz muntar zo haba auzgemacht? Nicht. Ampò da hãm gemacht an ändarz kriage no birsar. Sekar nèt bia 'z iz gânt zo geriva? I pin gestànt garècht pinn laüt, pitt alln, aft disa un aft d' ändar sait vodar grentze o».

«Sisto liabar tschell – barta rispundarn dar Franz Joseph – i pinz nèt gest i zo bölla 'z kriage. In doi Beleschlànt izta gest epparummaz boda hatt gehoket un gebètzeget, un berda hoket sterchar khint hèrta auzgelüsant, siànka az iz aftaz valsch. I auz in Österraich hån gehatt di djenerél, dar earst vo alln dar Conrad von Hötzen Dorf, boda hettat geböllt azzaz ågraif no 'z djar von teremòtt nidar ka Messina. Da soinse nèt vorlatt afte pintom zbisnen ünsarn lentar. Un hãm gehatt rècht, dar saitz gest erändre zo tradìra».

«Nèt biar, nèt biar liabar Franz, di sèlln bodaz hãm geredjart. Erändre, alle pittnåndar, hattmar abegemèkket 'z haus un vorlort moi famildja».

«Sisto nef – barta drinnren dar Vittorio Emanuele – in moin briaf bode hån geschribet ke i gea nå in tritt von moi groaz Alt un hån gevorst moin soldàn zo macha verte di arbat ågeheft pitt söttan mut von ünsarn altn. Du o doin fölk hast gedenkht vo Novara, Mortara, Custoza, Lissa, di schümman khempfar von doin djungen djar, un in gaist von Radetzky. Du hastaz gerüaft bösege fainte un hast gevorst di baige vo Gottarhearn».

Dar Barba Matìo bart lüsnen ziagante drinn in pippele un an lestn bartar khön: «Ma bia tüatar zo khöda “moine soldàn”, “moine fölk”? Gloabetar z’soina padrü von lem von laüt? Az berat bar daz sèll bodar sait drå zo übarlega, ke alla di schult iz gest von djenerél, von ministàrn, von industriél, von bånke, von dichtar, bettane khuneg un khoasar saitar mai gest erån-dre? Hattar gehatt asó khumman vèrt? ’Z berat gest pezzar azzaraz beratet auzgespilt in Trentino a dâma un Trieste a briscola».

«Gekhindra vo berda nicht vorsteat vo stòrdja – barta drinnren alóra dar fèltmaraschiàll Conrad – moi Khoasar hettat geschöllt tüan azpe de hån khött i: lazzan azta di bele-san gian vürsnen sin ka Lubiana un betar vür o, zuar Vièna, un dena ågraivanse vo da vort. Allz beratze gemacht verte bahemme».

Dar Robert Musil, boda iz gest gestânt a pizzle ar a bege, est bart khemmen auz von schatn, dar barten züntn a söttaz finegez zigarettle nemmante in forminânt vodar skattl affon tisch, hevante in khopf bartar grüazan, dar bart machan a lè-charle zuar in Tönle un dòpo zo haba auzgeplast in roach, timpl bartar khön:

«Moine hearn, lüsan
'z mèkketa dar rolodjo
Soine zbölf mèkkar
Hüatet in liacht von vaür
Vor daz letz bildada soin nicht».

Un khött azzar hatt asó bartar khean bidrumm in schatn.

'Z bart snaim da sèll nacht balda bartn zuarrivan di viar ufitzìarn von 27° fãnterì redjimént *König der Belgier*, boda hatt setz in Graz. Ume 'z vaür her boda nètt abegeat bartada soin an altar hear gerüestet pittar rüst vo kapitå von pompiarn; dar bart grüazan azpe a soldàdo, von rüstn bartar vorstian ke di viarn ufitzìarn soin vodar 6° *Infanteriedivision* da sèll boda hatt gehaltet di höacharstn zimmen vo disan pèrng. Da bartn stian a långa baila da sèll nacht auzokontàra allz daz sèll boden vürizkhent.

Dar Kapitå inzenìar Anton Jacobi bart khön bia da hãm getånt in summar von djar '16 zo macha in bege boda hatt gevüart zöbrest in pèrng balda, dòpo azza soin khent ågegrift da un in Russia, hãmzase gemocht ziang hintar zo magase schützan pezzar: «'Z hattme gehatt gerüaft ünsar komandånt gebantemar an månat zait zo macha verte di arbatn. I hån gerechnet ke i hettat gehatt menzl vo tausankhunsimmmundart månnen un zbisnen disan, daz mindarste a kompanì vo abegelirnite khnapm; un ploazez schiazpulvar. Da hãmarar zuargètt tausankhundrai Hundart. Bar hãm gearbatet viartza urn affon tage vor zboaundraitzekh tang. Zèrte mòrgas 'z bazzar izzese gemacht snea, reng, temporél, lüan. Bar hãm gemacht springen tausankhtar min auzoprècha in kròtz. A

kompani hatt gevånk in pauchbeata un di skidar, vor a baila zait saibar gestånt untar di schüzz vodar belesan artilleri».

Asó barta kontårn dar Kapitå Jacobi un alle bartn khön vo ja pükhante in khopf.

«Ma dòpo – barta khön a kapitå – izta khent dar sèll bintar pitt simm mètre snea. 'Z iz gest mèchte sber machan gian di kublpån un haltn di pöst. Vümf bataldjü soin khent geschafft zo schauvla snea afte beng».

«I gedenkh, i gedenkhmar allz – barta khön dar eltare ufitzìar pinn ordnung vodar Marie Theresia ume in hals her – disan bege habaren gehatt geopfart in Erzherzog Eugen von Habsburg, un nidar pa disan bege habar getrakk afte aksln sin in ditza Birthaus ünsarn komandånt Arthur Edler von Mecenseffy verletzt zo stèrba atz sèkse von bimmat von djar '17. In a khåmmar da aft obar habaren gabacht biar viare bobar soin da, in platz vodar gåntzan 6° divisiong Printzep Schönburg vorda soin khent gemacht di hoachan funerél in Santo Stefano auz a Vièna».

Antånto azta dar ufitzìar khütt asó bartze vürmachan a månn allar inngemudlt «machtmar a khöstle platz, i vriar» bartar vorsan dar Kharl, dar schavar, boda vor sovl djar pan summar hatt gevüart soin schav aftz dise pèrng. Di viar ufitzìarn bartn lai sbaing sovl bisase vörtatn zo reda.

«Dòpo azzar vortsaitgånt eråndre, 'z djar '19 pinne gekheart bidrumm pitt moin öm – bartar khön dar Kharl – i hån gevuntet ettlane stöll innziagame zo slava dèstar, un beng, un staing geflòstart un prünn vorz bazzar; 'z soinda o gest ettlane *Waffenlager* ummar pa pèrng, baràkkn un haüsar, insinamai a khirch gåntz pitt höltzar bodar eråndre hatt gehatt inngebaiget dar Hailegen Zita, schützhailige vodar

aürn lestn Khoasaren. Ma ettlane vraithöf vo soldàn o un no ettlane soldàn toat zbisnen krötz un krånebittn. Ma ombromm? Ditz a pinnemar gevorst un vorsaz. Khântamar khön ombromm?».

Nò, da bartn nèt khånen rispùndarn. Da bartn nèt soin guat zo khöda åna zo stapfla, börtar azpe: onór, huamatschutz, gloam.

In ummana von sèlln bintarnècht barte rivan sèmm i o in enetruam. I bart abekhemmen azpe a birbl pinn skin von pèrge boda trakk in schümmanåm, i bart inntretn åna offezetüana di tür un bartnmar khemmen inkeng, sovl bisamar hettatn gepitet, dar barba Matìo un dar Kharl bodamar bartn ren vo öm un khüa:

«Az geat vürsnen asó no vor a par djar – barta khön dar Kharl – aft dise pèrng bartnda nemear soin kampiglun un dena njånka mear schavar un kentsch. Di mung vången vür allz, di arbatn boda håm gemacht di soldàn in groaz kriage o».

«Un ditza iz nicht, 'z berat no bintsche letz, – barta khön dar Barba Matìo – da vorgånnate nacht da ume disan vaür hånne gehöart khön von Bandiara ke haür di schavar håm gemocht zaln zo distrüdjra di boll bosa håm gehatt getust. Un iz gest gånzt schümmana boll! Niamat mear billse khoavan. Njånka umenicht! Ma vorkhoaft lai di lempla vorz vlaisch».

«'Z iz bar – barte khön i – da håmarz khött di Ava o, boda in snitt soin gest pinn öm in di Laitn, ma pensàrt ke 'z izta a ledje boda khütt ke ma mocht pastorizàrn in ruam in di khesar vorma macht 'z smaltz».

«Baz billz soin gemuant pastorizarn?». – barta vorsan dar Kharl.

«'Z bill muanen ke vorma macht 'z smaltz tarftma machan ausian in ruam sin a afte sintzekh grade un dena darkhüalnen».

«Un bia tüatma? Un ombromm?».

«I gloabe nèt azmaz mage tüan in a khesar. 'Z iz ombromm da khön ke 'z smaltz, gemacht azpe ma 'z hatt hërta gemacht, mage machan darkränkhan».

«Bar hãm hërta geèzzt 'z smaltz un hãn nia gehöart khön azta epparummaz saibe darkränkht» – barta khön dar Barba Matìo.

Bar bartn schaug drinn in vaür åna mear zo reda un allz inan stroach dar Kharl bartmar vorsan «Ma du Mario schraibesto no?».

«Asó. I kontàr alte stòrdje boda gianatn vorlort».

Da bartn nicht mear khön dar schavar Kharl un dar kãntsch Barba Matìo. Da bartn sbaing un i bart sbaing pitt imenåndarn.

Gemacht verte zo drukha in bintmånat 2017

